

GÜNCEL OLAYLAR

TEKSTİL SEKTÖRÜNDEKİ BUNALIMIN EKONOMİK, SOSYAL VE TEKNOLOJİK BOYUTLARI*

Prof. Dr. Güngör BAŞER
E.Ü. Müh. Fak. Tekstil Müh. Bölümü, İZMİR

1. GİRİŞ

Türk tekstil sektörünün bugün içinde bulunduğu bunalım, Türk ekonomisinin içinden çıkmaya uğraştığı bunalımın bir parçasıdır şüphesiz. Ne var ki ekonomik bunalım ile tekstil sektörü arasındaki ilişkilerin ve karşılıklı etkileşimin çok önemli olduğu görülecektir. Bunların analizi için önce Türk ekonomisindeki 1980 sonrası gelişmeleri ana çizgileri ile ele almak yararlı olacaktır.

1.1. Ekonomik Sistem

Bugün Türkiye'de serbest pazar ekonomisinin uygulandığı söylenmektedir ve bu büyük ölçüde doğrudur. Ancak bu olgu görüldüğü gibi basit değildir. Doğru sonuçlara varabilmek için doğru tanılardan yola çıkmak, ekonomideki değişimleri ekonomik sistem bakış açısından değerlendirmek gerekmektedir.

Önce 24 Ocak 1980 kararlarından önceki durumu açıklığa kavuşturmak gerektiği kanısındayım. KARMA EKONOMİ olarak anılan ve bugün sözü edilmeyen ekonomik sistem, kamu ve özel kesimin devlet tekelleri dışında serbest pazar kurallarına göre ekonomik etkinlikte bulunduğu bir sistemdir. İçte serbest olan bu pazar dışta gümrükler ve liberasyon listeleri ile korunmaktadır. Sabit kur esas olup devletin ekonomiye direkt müdahaleleri (faiz belirleme ve sübvansiyonlar gibi) söz konusudur. Bunlara rağmen sistem serbest pazar ekonomisi kurallarına göre işlemektedir. Hiçbir zaman bir sosyalist ya da merkezi planlama ekonomisi olmamıştır. Kalkınma planları kamu kesimi için zorunlu, özel kesim için özendiricidir, hiçbir zaman da tam anlamıyla uygulanamamıştır.

1.2. 24 Ocak Kararları

24 Ocak öncesi durum, ödenemiyen dış borçlar, tamamen durmuş döviz transferleri, önemli malların

piyasada bulunmayışı, tüm gayretlere rağmen 2.7 milyar doları aşamayan ihracat dolayısıyla açık veren dış ticaret dengesi ve enflasyon. Şüphesiz bu hızlı kalkınma isteyen sanayileşmemiş bir ülkenin bozulan ekonomisinin tipik görüntüsüdür. Temelinde yatan ana neden ithalatın karşılanmayışı, bir başka deyişle döviz dar boğazıdır; ikincil neden kamu finansman açıklarıdır.

Bu durumdan çıkmak için bulunan çözüm şöyle özetlenebilir:

- Kamunun ürettiği mal ve hizmetlerin gerçek değeri ile satılması
- İhracatın teşvik edilmesi
- İthalatta tam liberasyona gidilerek yasaklı mallar listesinin kaldırılması
- Türk lirasında konvertibiliteye geçiş
- Gümrük vergilerinin aşamalı olarak kaldırılması
- Sabit kur sistemi yerine, değişken kur ya da sürekli devalüasyon
- Borç erteleme operasyonu

Ne var ki bu program enflasyonu önlemek savıyla sunulduğu halde. Böyle bir programın enflasyonu önlemeyeceği çok açıktı. Buna rağmen bu gerçeğin kabulü epeyce zaman aldı.

24 Ocak kararları ile uygulamaya konulan program, ekonomik dengeleri yeniden kurmuş, piyasada mal darlığını gidermiş, özellikle ihracatta 1983 sonrası bir sıçrama yapılmasını sağlamıştır. İhracattaki bu sıçramada en büyük payı tekstil sektörü almıştır. 1983 yılında sanayi ürünlerinin ihracat içindeki payı % 61.2'ye çıkmış. 1991'de bu oran % 82'yi bulmuştur. 1990 yılında % 33.4'e yükselmiştir. 1993 yılında tekstil ihracatının parasal değeri yaklaşık 5.5 milyar doları bulmuştur. Ancak bu genel tablo içinde ayrıntıya girildiğinde, ihracatta sağlanan bu başarının tekstil sektöründe bile sorunsuz

* 24-25 Haziran 1994'te İstanbul'da Öz İplik - İş Sendikası tarafından düzenlenen "Ekonomik Kriz, Tekstil Sektörü ve Krizin Çalışanlara Etkileri Sempozyumu'nda sunulan bildiridir.

gerçekleşmediği, geleceğe yönelik olumsuz işaretilerin zamanla ortaya çıktığı görülecektir.

1.3. 1990 Yılı Sonrası Gelişmeler

1990'lı yıllara gelindiğinde Türkiye ihracatının 13 milyar dolara ulaştığı görülmektedir. Ancak ihracattaki artışta % 10'lara varan bir trendin yakalanmasına karşın, ithalattaki artışlar daha hızlı olmuş, aradaki fark turizm, yurt dışı taahhüt gelirleri ve yeni borçlanmalarla kapatılmıştır. Bu arada 1989'da başlayan Avrupa Topluluğu'na uyum programı çerçevesinde fonlar hızla kaldırılmaya başlamış, bunun sonucu olarak ithalatta hızlı bir artış eğilimi oluşmuştur. Bunun anlamı şudur: Türkiye'nin ithalat için gereken döviz gereksinimi artmıştır.

24 Ocak kararlarını izleyen 1990 öncesi dönem şu önemli sonuçları doğurmuştur:

- Enflasyon % 50-60 gibi bir rakam etrafında kronikleşmiştir.

- Gerek borç ödemeleri, gerekse ithalatı karşılamak için gereken döviz stoklarını sağlayabilmek için Türk lirasının değeri yüksek tutularak döviz - TL. kur makası oluşmuştur.

- Faizler düşük tutulmadığından istenen hızda yatırım yapılamamış, işsizlik engellenememiştir.

- Düşürülemeyen enflasyon ücret taleplerini artırmış, işçilik ücretlerinde önemli bir yükselme eğilimi doğmuştur.

- Bu on yıl içinde gerçekleşen olağanüstü teknolojik gelişme ile birlikte, ithalatın kolaylaşması bazı üretim alanlarında ithal girdilerini artırarak dışa bağımlı üretim yapılanmaları oluşturmuştur.

- Enerji ve finansman giderleri maliyetlerin önemli bölümleri haline gelmiştir.

Bu genel tablo içinde her ne kadar tekstil sektörü büyük bir ihracat performansı göstermişse de 1990'lı yılların başında dış pazar fiyatları karşısında maliyetler daha hızlı artmaya başlamış, hazır giyim ürünlerinde bile bazı kalemlerde rekabet edebilirlik kaybolmaya başlamıştır. Buna karşın kur makası daha da açılmış, dünya ticaretinde beklenen gelişmeler gerçekleşmemiştir. Ayrıca pamuk fiyatlarının destekleme alımları ile dünya fiyatları üstünde oluşması ve Uzak Doğu'nun Hindistan, Pakistan, gibi ülkelerinden damping fiyatlarıyla gelen pamuk ipliği ve ham bez, iplik ve dokuma sektörünü bunalıma sokmuştur. Tam bu sırada 1991 Körfez Krizi patlamış, para darlığı, işçi çıkarmalar, yurt dışı siparişlerin iptali gibi olaylar yaşanmıştır. Bundan en çok fason üretim yapan küçük işletmeler etkilenmiştir. Bu durum yatırımcıları da olumsuz yönde etkileyerek birçok yatırımın durdurulmasına yol açmıştır.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen Körfez Krizi çabuk atlatılmış, 1991 genel seçimlerinden sonra oluşan ortamda ekonomi politikasında bazı değişme eğilimleri belirmiş, özellikle tekstil ihracatında artışlar devam etmiştir. 1991'de 4.6 milyar dolardan, 1992'de 5.4 milyar dolara çıkan bir gelişme sağlanmıştır. Benzer biçimde genel ihracattaki artış da 13.6 milyar dolardan 14.7 milyar dolara çıkış biçiminde olmuş ve bunda tekstil sektörü büyük rol almıştır. Yeni dönemde pamuk alımlarında fon uygulaması başlatılarak pamuğun iç ve dış fiyatı arasında denge kurulmuş, kur makası geç de olsa kapatılarak ihracatın teşviki yoluna gidilmiştir. Tekstil yatırımlarında proje bazında teşvik uygulamalarından da bir ara söz edilmiştir.

Ancak 1993 yılı başında ihracatta genel bir düşme eğilimi gözlenmiş, özellikle tekstil sektöründe görülen bu olumsuz gelişme yeni para politikalarının biraz etkisiyle yıl sonuna doğru bir ölçüde giderilmişse de ihracatta yakalanan % 10 gelişme trendi gerçekleşmeyerek % 5'lik bir gelişme ile yetinilmiştir. Ne var ki ayrıntılı bir inceleme tekstil sektörünün iplik ve dokuma alanlarında büyük bir gerilemeye girdiğini, birçok başka kalemlerde görülen değer artışlarının aslında pamuk fiyatlarındaki yükselmeden ve daha vasıflı ürünlere kaymadan kaynaklandığını, miktar bazında birçok kalemde önemli gelişmeler olduğunu göstermiştir. Örne eşya ve pamuklu gıysilerde sağlanan hızlı artışın bu olumsuz gelişmelerin gözardı edilmesine yol açtığı bir gerçektir. Diğer yandan, iç pazarın durumu 1991'li yıllarda hiçbir zaman iyi olmamıştır. Enflasyon halkın alım gücünü düşürmüş, bunun piyasada kaliteli malın azalmasına bile yol açtığı gözlenmiştir. Sonunda 1994'ün başında patlak veren para bunalımı herşeyi alt üst etmiştir.

2. 5 NİSAN KARARLARINA YOL AÇAN GELİŞMELER

5 Nisan kararlarına yol açan durumun bir para bunalımı olduğu bir gerçektir. Ancak bunun Türk ekonomisinin yapısal sorunlarından kaynaklandığı da bir başka gerçektir. Aslında 5 Nisan'da varılan nokta 24 Ocak 1980'de gelinen noktaya çok benzerdir. Şöyle ki:

- Türkiye bir döviz darboğazına girmiştir. İhracat beklendiği gibi artmamış, ithalat gereksinimi ise aşırı artmıştır.

- Türkiye borçları ödemede güçlüğü girmiştir. Bu borçların döviz kaynağı daraldığı gibi, T.L. kaynağı da daralmıştır.

- Türkiye bütçesi, toplumdaki büyümeye, talepteki büyümeye koşut olarak artmamış, ver-gilendirme problemi çözülememiştir.

- KİT'ler yeni ekonomik sisteme adapte olamamış, yatırım yapamamış, ne satılabilmemiş ne de verimli hale getirilebilmiş, ayrıca finansman sıkıntısına sokulmuşlardır.

Bugünkü durum 1980'deki duruma göre daha hafif bir bunalım görüntüsündedir. Ancak, Türk ekonomisinin ve Türk toplumunun yapısı bugün çok farklı, bunalıma karşı çok daha duyarlıdır. Türk ekonomisi ve Türk toplumu artık dışa açılmıştır; dış etkenlerden çok daha fazla ve çabuk etkilenmektedir. Bu nedenle çözüm daha zor olacaktır. Bu duruma gelmesi bazı gerçeklerin kavranmaması ile yakından ilişkilidir. Şu gerçekler her zaman hatırdta tutulmalıdır:

1. 24 Ocak kararları sonrası ve özellikle 1989'da Avrupa Topluluğuna uyum programının başlamasıyla Türkiye hem içte, hem dışta daha serbest bir ticaret sistemine geçmiştir. Bu sistemin işleme ise ekonominin güçlü olmasını, iç pazarda rekabet düzeninin sağlanmasını, ekonominin kayıtlı olmasını, istatistiklerin sağlıklı olmasını gerektirir. Ne var ki Türkiye hala sanayileşmemiş, ekonomik yapısını geliştirememiş bir ülkedir. Uluslararası piyasalarda rekabet edebilmenin tek yolu teknoloji üretebilen gelişmiş bir ekonomiye sahip olmaktır.

2. Türkiye kişi başına 2500 dolara varan GSMH'sı ile belirli bir refah düzeyini yakalamıştır. Bunun bir anlamı da bu düzeyin işçilik ücretlerine yansımadır. Kronik enflasyon olgusu da dikkate alınır, düşük işçilik ücretlerine dayalı bir ihracat politikasının hayal olduğu kabul edilmelidir. Daha vasıflı, daha çeşitli, teknoloji ve bilginin payının daha fazla olduğu mallara yönelme zorunluluğu vardır. Bunun için de planlı ve bilinçli stratejiler ortaya konulup uygulanmalıdır.

3. Türkiye'nin alt yapı, eğitim, sağlık talebi gözardı edilemez, ertelenemez. Geri dönülmeyecek bir noktaya getirilen ekonomik sistemin gerekleri yerine getirilirken, gelişmiş ekonomilerde bile uygulanan korumacılık, iç denetim, sermaye ve para hareketlerinde devlet denetimi gibi araçlar hiçbir ideolojik savın arkasına sığınmadan gerçekçilikle kullanılmak zorundadır.

4. İhracatı artırmak yine en önemli hedef olmalıdır. Türkiye'nin artık 30 milyar dolar düzeyinde ihracat yapması gerektiği açıktır.

5. Borçlanma azaltılmalı, borçlanma yoluyla finansman yerine öz kaynaklar harekete geçirilmelidir.

6. En önemli kaynak olan insan kaynağını harekete geçirecek politikalar üretilmelidir.

7. En önemli sorun işsizlik sorunudur. İşsizlik serbest pazar sisteminin bir parçası olmakla birlikte,

belirli bir ölçüyü aşan işsizliğin yaratacağı sosyal ve siyasal sorunlar kalkınmayı da engelleyecek boyutlara varan yeni problemler yaratacaktır.

3. TÜRK TEKSTİL

ENDÜSTRİSİNİN EKONOMİK ÖNEMİ

Türk tekstil endüstrisi Türkiye'nin toplam üretiminin % 11 gibi önemli bir bölümünü gerçekleştirmektedir. Sektör büyük bir işgücünü istihdam etmektedir. Sektörde 30000'i aşan iş yerinde 400000'e yakın işçi çalışmaktadır. Bu işçilerin 250000'e yakını sendikalıdır. Ayrıca el dokumacılığında çalışan ve sayısı pek bilinmeyen çok sayıda insan da aynı sektörün çalışanı olarak kabul edilebilir. Bu bakımdan sektördeki bir kriz yaygın bir alanda kendini göstermekte, bunalımlı dönemlerde firmaların kendilerini küçülterek işçi çıkarmaları büyük sorun yaratmaktadır; zira zaten Türkiye'de iyi dönemlerde bile işsizlik oranı yüksektir. Hazır giyim işletmelerinin çoğunun ihracatçı firma oluşu ve daha çok fason çalışması ekonomik kriz dönemlerinde birçok firmanın kapanmasına, vadeli satışların durmasına, senetlerin ödenememesine yol açmıştır. Bugün yaşanan durum budur. İhracattaki kayıp İzmir'de % 10 düzeyinde tutulabilmişse de bu kaybın İstanbul'da % 40'lar düzeyinde olduğu söylenmektedir.

Tekstil endüstrisinde hammadde girdilerinin maliyetler içinde % 55-65 gibi yüksek paylar alması, üretimin sürdürülebilmesi için yüksek ölçüde işletme sermayesini gerektirmektedir. Bu durum ihracatta ihracatın finansmanını güçleştiren bir etkidir. Fason üretimde bile, geçici ithal yoluyla sağlanan kumaş ve malzemeye ödenen banka teminatları ihracatın finansmanını güçleştirmektedir. Bu nedenle para politikalarından tekstil sektörü çabuk etkilenmektedir.

Tekstil sektörü enflasyona karşı da çok duyarlıdır. Zorunlu gereksinim olmakla birlikte, enflasyon sonucu halkın alım gücü düştüğünde beyaz eşyadan sonra, hemen tekstil ürünleri satışlarında da büyük düşüşler olmaktadır. Tüm bu etkenler tekstil sektörünü ekonomik durumun duyarlı bir göstergesi haline getirmektedir. Bu bakımdan ekonomik politikalarının oluşturulmasında,

- Para politikalarından etkilenmesi
  - Türkiye ihracatının üçte birini sağlayan lokomotif sektör oluşu
  - Büyük ölçüde istihdam yaratması
  - Yurt genelinde yaygın bir sektör olması
  - Enflasyona karşı duyarlı olması
- nedenlerinden dolayı tekstil sektörü, gıda, inşaat ve

tarım sektörü ile birlikte öncelikli olarak dikkate alınması gereken bir sektördür. Ancak pamukta teşvik primi uygulanmasına geçişte çok geç kalınması, düzenli artması beklenen tekstil ihracatında kur makasının yarattığı olumsuzluğun uzun süre üzerinde durulmaması, Uzak Doğu kaynaklı pamuk ipliği ve ham bez ithalatı sektörde iş yerlerinin kapanmasına yol açarken buna karşı dumping soruşturması biçiminde uygulanan çok hafif etkili bir önlemin alınmasında bile geç kalınması olaylarında görüldüğü gibi, tekstil endüstrisinin sorunlarının Türk ekonomisine etkilerinin boyutlarının yeterince kavranmadığı anlaşılmaktadır.

4. TEKSTİL SEKTÖRÜNDEKİ BUNALIMIN YARATTIĞI SOSYAL SORUNLAR

Tekstil sektöründeki bir bunalım hemen işçi çıkarmalar biçiminde kendini göstermektedir. Son bunalımda da işçi çıkarmalar olmuş, hatta mühendislerin çıkarılması bile görülmeye başlanmıştır. Çıkarılan işçilerin sosyal haklarını almalarında da çok kez sorunlar yaşanmaktadır. Küçük işyerlerinde çalışan çok sayıda sendikasız işçi vardır. Tazminatlarını alamayan işçilerin açtıkları alacak davaları uzun sürmekte, çalışanların alacakları yaşanan enflasyon yüzünden aşınmaktadır.

İşsizliğin % 15'ler düzeyinde olduğu, işsizlik sigortasının bulunmadığı ülkemizde işçi çıkarmalar ayrıca,

- Eğitilmiş insan gücü kaybına yol açmaktadır.
- Vergi ve sigorta primleri kayıplarına yol açmaktadır.
- Kökeninde işsizlik sorununun önemli bir etken olduğu toplumsal suçlar ve terör gibi olgulara yol açmaktadır.
- Aile yapısını zorlamakta, sağlıksız ve eğitimsiz kuşaklar yetişmesine yol açmaktadır.

5. TEKSTİL SEKTÖRÜNDE BUNALIMDAN NASIL ÇIKILIR?

Bugünkü ekonomik bunalımın iki ana etkeni olarak ihracattaki yetersizlik ya da ülkenin artan döviz gereksinimi ile vergilendirmedeki yetersizlik ya da kamu finansman açıkları görülmektedir.

Tekstil sektöründe ihracatın daha nasıl artırılabileceğini düşünürken şu gerçekleri öncelikli olarak göz önünde bulundurmak gerekir:

- Tekstil endüstrimiz tekstil makineleri, tekstil kimyasal yardımcı maddeleri ve hazır giyim alt sektörünün kullandığı malzemeler yönünden dışa bağımlı bir yapı sergilemektedir. Her ne kadar de-

valüasyonlar ihracatı teşvik edecekse de, yatırımı zorlaştıracak, ithal girdi fiyatlarını yükseltecektir.

- Tekstil ticareti dünya ticareti içinde rekabetin en yoğun olduğu alanlardan biridir. Çok Lif Anlaşması ile oluşturulan kotalar sistemi içinde düzenlenen bu ticarete payı artırmak ancak daha vasıflı ürünler üreterek ve ürün çeşitliliğini artırarak olanaklıdır.

- Türkiye işçilik ücretleri açısından artık ucuz işçilikli ülkeler grubunda kalmaz. Bu gerçeğe uygun politikalar ve yaklaşımlar uygulamak zorundadır. Bu da eski teknoloji ve bilimsel olmayan üretim yönetim biçimleriyle olanaklı değildir.

- Türkiye sanayisi güçlü, teknoloji üreten bir ülke olmadığından, tekstil endüstrisinin de uygulanan serbest pazar ekonomisi modelinde var olan bazı araçlarla (tarife dışı engeller) korunması zorunludur.

- Tekstil endüstrimizin eski geleneğine, tekstil eğitiminin oldukça gelişmiş oluşuna rağmen, yine de eğitim eksiklikleri bugünkü gereksinimler karşısında önemli sayılmalıdır.

- Tekstil endüstrisinde örgütlenme eksikliklerinin, tekelci yapıların gelişmeyi önleyici etkiler olduğu bilinerek, bu alanda gelişme sağlanmalıdır.

5.1. Temel Strateji

Herşeyden önce ihracatın büyük ölçüde artırılması teknoloji üreten bir sanayi toplumuna dönüşümle olanaklı olacaktır. Bugün uluslararası rekabet kaliteli ürünlerin düşük maliyetle üretilmesini zorunlu kılmaktadır. Diğer yandan yüksek teknoloji ile üretilen yeni ürünlerin pazar bulma ve yüksek fiyatla satılma şansı vardır. Kaliteli ürün üretme bir bilgi ve beceri işidir. Uygun yatırım ve eğitimle her ülke bunu sağlayabilir. Ancak kaliteli ürünü düşük maliyetle üretmek işçilik ve ham madde girdilerinin ucuzluğuna bağlı olduğundan üretimi yapan ülkenin ekonomik ve sosyal koşullarına bağlıdır. Türkiye için strateji yüksek vasıflı ürünlere yönelmek, yeni ürünler üretecek teknolojilere sahip olmak, herşeyden önce sanayileşmeyi tamamlayarak en kısa zamanda bilgi ve teknoloji üreten toplum yapısına kavuşmak olmalıdır.

Bilgi ve teknoloji üreten sanayi toplumu eğitilmiş fertlerden oluşan örgütlü toplumdur. Her düzeyde eğitim ve genel kültür düzeyinin yükseltilmesi, hem gelişmenin hem de demokrasinin kökleşmesi ile sağlanacak siyasi istikrarın temel koşuludur. Gelir dağılımının hakça düzenlenmesi bunun temel aracıdır. Her düzeyde örgütlenme zorunludur. Sendikalaşma oranının yükseltilmesi, memurların sen-

dikal haklara kavuşması gerçek ücretlerin oluşmasını sağlayacak, iş yaşamına düzen getirecektir. Meslek odalarının hem örgütlenme düzeylerinin gelişmesi, hem de ülke sorunlarına çözüm üretecek çalışmalara girmesi, çok sesliliğin platformlarının oluşturulması önemli gelişmeler olacaktır.

Politikada ve yönetim anlayışı ve yaklaşımında da değişiklik gerekmektedir. Slogancılıktan ve ideolojik yaklaşımlardan kurtulularak, uzlaşmacı ve bilimsel yaklaşımlar her düzeyde benimsenmelidir.

Ekonominin yönetilmesi ve yönlendirilebilmesi için sağlıklı veri temel koşullardan biridir. Artık Türk ekonomisinin ve toplumunun istatistik verilerini toplamanın önemini bilmeli, anlatmalı; yolunu bulmalıyız. Ekonomi politikalarını başka ülkelerde uygulanan modellere göre değil, kendi gerçekliğimize dayalı kendi modelimize göre oluşturmalıyız.

5.2. Tekstil İhracatını Artıracak Önlemler

Hedef ihracat ve bunun bugünkü lokomotifini tekstil ihracatı olduğuna göre, diğer sektörlerde istenen gelişmeler sağlanıncaya kadar tekstil ihracatını en son sınırlarına kadar geliştirici önlemler almalıyız. Bu önlemler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Kalite ve verimliliğin temel iki unsuru olan yatırım ve eğitim planlı ve bilinçli biçimde hızlandırılmalıdır.

- Firma bazında profesyonel yönetim yerleştirilmelidir.

- Tekstil mühendisinin problem çözücü, proze ve ürün geliştirici, teknolojik değişiklikleri izleyip uygulayıcı nitelikleri ön plana çıkarılarak işletmelerde tekstil mühendislerine bu fonksiyon yüklenmelidir.

- İhracatın özendirilmesi ve finansmanı için geçerli teşvik ve kredi mekanizmalarının geliştirilmesi, ihracata dönük yatırımların proje bazında teşviki sağlanmalıdır.

- Tekstil endüstrisinin örgütlenmesi daha ileri boyutlara getirilmelidir. Sanayi ve ticaret odaları, mühendis odaları, ihracatçı birlikleri, sendikalar, ilgili devlet kurumları ve üniversiteleri içine alan bir Ulusal Tekstil Konseyi kurulmalı, bu konsey aracılığı ile sektör sürekli izlenerek tekstil politikasına yön verecek alt yapı oluşturulmalıdır.

- Firma yapıları geliştirilmeli, araştırma ve geliştirme birimleri kurulmalıdır.

- Üniversitelerde sanayi arasında gerçekçi ve üretken işbirliği sağlanmalıdır.

- Moda, marka ve yeni ürün üreten bir tekstil sektörü oluşturulmalıdır.

- Tekstil sektörünün gereksindiği tekstil makinalarının bir bölümü Türkiye'de üretilerek yatırım maliyetlerinin düşürülmesi sağlanabilir.

- Tekstille ilgili kurum ve kesimler arasında dayanışma, iletişim ve işbirliği sağlanmalıdır.

- Tekstil endüstrisi gerçek ve uygun ücretlerle işçi ve mühendis çalıştırma gereğini kabul etmelidir.

- Fazla mesai, pazar çalışması gibi sürekliliği ve verimliliği kuşkuyla, çağdaş yaşama uymayan uygulamalardan olanak ölçüsünde kaçınacak yaklaşımlar benimsenmelidir.

- Tekstil endüstrisinin gereksinim duyduğu ara elemanlar iyi eğitilmiş olarak sağlanmalıdır.

6. SONUÇ

Bir para bunalımı şeklinde ortaya çıkan ve 5 Nisan kararlarının alınmasına yol açan son ekonomik bunalımın asıl sebebinin Türk ekonomisinin yapısal zayıflıkları ve eksikliklerinden kaynaklandığı kabul edilmelidir. Vergi düzenini tam kuramamış, teknolojik açıdan dışa bağımlı, hızlı nüfus artışının gerektirdiği yeni iş alanları yaratma ve alt yapısını sürekli genişletme sorunu ile karşı karşıya bulunan, ancak yeterli sermaye birikimini sağlayamamış bir ekonominin içte ve dışta serbest pazar ekonomisi modeline göre etkinlik göstermesindeki güçlükler bilinen, uygun ve geçerli özgün politikalar üretilmesi gerekir. Bu politikaların oluşturulmasında özellikle dış ticaret açısından önemi dolayısıyla tekstil sektörünün durumunun yakından izlenerek dikkate alınması büyük önem taşımaktadır.

Kalkınmayı sürdürebilmek ve en önemli sorun olan işsizliği en aza indirmek için ekonomik yapının geliştirilmesi zorunludur. Bunun için ekonominin ve toplumun örgütlenmesi önem taşımaktadır. Gelir dağılımındaki düzensizlik ve ücret dengesizliği çeşitli ekonomik ve sosyal sorunlara yol açmakta, bireylerin çalışma isteğini ve verimini düşürmektedir. İnsan faktörleri kalkınmada önemli öğeler olarak değerlendirilmeli, kalkınma stratejilerinin oluşturulma sürecinde dikkate alınmalıdır.

KAYNAKLAR

BAŞER, G., IŞIK, Y. 1991 Sanayi Kongresi Tekstil Sektör Raporu, Tekstil ve Mühendis, No. 30, s.390-404

İGEME. 1993. Özel değerlendirmeler

DPT. 1990. VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı